

UOT 78.03

AXUNDOVA SOLMAZ*

SƏS VƏ RİTMİN MUSIQIDƏ ROLU

Məqalədə musiqinin incəliklərindən bəhs olunur. Hər bir musiqi əsəri üzərində gedən iş prosesi təhlil olunur. Pianoçunu inkişaf etdirməkdən ötrü hansı üsullardan istifadə qaydası məqalənin əsasını təşkil edir. Texnika, ritm, temp, səs üzərində işin vacibliyi qeyd olunur.

Açar sözlər: Musiqi, səs, temp, pedal, applikatura.

Musiqi ilə məşğul olan hər bir kəs hər şeydən əvvəl mənəvi cəhətdən musiqini əldə etməlidir. İstedadın sirri ondadır ki, onun beynində həyat dolu musiqi yaşayır. Buna görə balaca Motsart birdən-birə həm fortepianoda, həm də skripkada çaldı.

Əsəri öyrənərkən iş də lazımdır. Nə qədər iradə, diqqət, vaxtı boş yerə itirməmək olarsa, o pianistlər o qədər yaxşı nəticə əldə edə bilər. Əsil musiqili və bədii məktəb keçməyənlər, estetik tərbiyə almayanlar, musiqi cəhətdən az inkişaf edənlər, dahi bəstəkarların əsərlərini lazımi səviyyədə çatdıra bilmirlər. Belələrindən fərqli olaraq Rixter ilk dəfə üzündən oxuduğu hər bir əsəri çox yüksək səviyyədə çatdırır.

Musiqi bizim daxilimizdə yaşayır, bizim beynimizdə, şüurumuzda, hisslərimizdə, onun yaşayış yerini dəqiq təyin etmək olar: bu bizim sluxdur. Yoldan çıxmaq, yubanmaq şərti ilə məqsədə can atmaq lazımdır, bu məqsəd isə bədii musiqi ədəbiyyatı, bədii ifa etməkdir. Bədii obrazın üzərində işləyərkən, tələbənin musiqi duyumunu fasiləsiz inkişaf etdirərək, onu geniş musiqi ədəbiyyatı ilə tanış edərək, onu formanı araşdırmağa öyrətmək lazımdır. Məsələ musiqiçinin istedadını inkişaf etdirib möhkəmlətmək deyil, həm də ona ağıllı, düzgün, hissiyətli olmağı öyrətmək lazımdır. İstedad ehtirasla intellektin birləşməsidir. Sadəliyin və təbiiliyin yaratdığı bədii gözəl ifa xoşa gələndir.

Musiqi – bitmiş fikirdir, aydın danışıqdır, onun qəbul edilməsi və başa düşülməsi üçün heç bir əlavə sözə ehtiyac yoxdur. Musiqinin insan ağılı üzərindəki hökmranlığı o vaxt anlaşılmaz olardı ki, o insanın təbiətində kök salmasın.

Dahi musiqiçilər öz incəsənətləri ilə o qədər məşğul idilər ki, həyatın başqa sahələrinə vaxt ayıra bilmirdilər.

Raxmaninov belə deyirdi: Mən 85% musiqiçiyəm, 15% insan. Kim ürəyinin dərinliyinə qədər musiqini duyursa, bədii obraz üzərində işləyirsə, öz alətini sevirsə, onun virtuoz texnikası olur, o əsərin bədii obrazını çatdıra bilər, o ifaçı olur.

Ritm haqqında çox yazılıb. Musiqi əsərinin ritmini tez-tez canlı orqanizmin nəbzi ilə müqayisə edirlər.

Əsərin temp və ritmini ya texniki çətinliklərə görə və ya başqa səbəblərə görə dəyişən tələbələr əsərin öyrənilməsi prosesində bütün temp və ritm dəyişikliklərini aradan qaldırmalıdır. Hər pianistin not oxunuşu eyni deyil. Eləsi var tempi ağırlaşdırır, dayanır, səhvini düzəldir. Prosesi hiss edən musiqiçi hansısa detallı buraxar, dayanmaz, heç vaxt ritmdən, saydan çıxmaz. Az inkişaf etmiş musiqiçilər səsin artması ilə tempi artırır, səsin azalması ilə tempi ağırlaşdırır. Crescendo və accelerando, diminuendo və ritardando anlayışını qarışdırmaq lazım deyil. Crescendo – səs artır, yaxınlaşır, diminuendo – səs uzaqlaşır, azalır. İfa o zaman gözəl, bədii olar ki, müxtəlif ifaçılıq üsulları yazılan əsərlə üst-üstə düşsün. Yaxşı işləməyi bacaran, artistliyi olan pianist etüdü bədii əsərə, işləməyi bacarmayan bədii əsəri etüdə döndərir.

Musiqi səs hesab olunursa, onda hər ifaçının borcu səs üzərində işdir. Tez-tez rast gəlmək

olur ki, texnika səs üzərindəki işi ikinci plana keçirir. Yaxşı səsə çalmağı öyrətmək hər şeydən çətindir., hər şey ifaçıdan aslıdır. Səs üzərində iş ən çətin işdir, beləki, sluxla əlaqədərdir, ürək keyfiyyətlərinin də böyük təsiri var. Başqa texniki məsələlərin arasında gözəl səsə çalmaq vacib məsələdir. Tələbələrle məşğələlərdə işin dördüdə üçü səs üzərində işdir. Yaxşı və gözəl səs əldə etmək üçün instrument arxasında həmişə uzunmüddətli iş tələb olunur. Fortepiano üzərində işləyən hər bir pianist öz alətini tanımalıdır.

Pedaqoji işdə tələbəyə cürbəcür təsir üsulları fasiləsiz olaraq dəyişir. Fortepianoda gözəl səs almaq üçün həmişə müxtəlif yanaşmalardan istifadə edirik. Neyqauz deyirdi ki, alətlər arasında ən yaxşı aktyor royaldır, çünki., o müxtəlif rolları ifa edə bilir. Fortepiano ən intellektual alətdir. Royaldan mümkün olmayanı tələb edərək , mümkün olanı əldə edirsən.

Çoxdan məlumdur ki, rəngarəng səs almaqdan ötrü polifoniya ən yaxşı üsuldur. Hər pianoçunun özünəməxsus rəng palitrası olur. İstənilən çox yaxşı pianoçunun haqqında deyilir: onun necə gözəl səsi var, onda necə gözəl səslənir. Böyük pianoçu texniki problemlərin üstündə işləyir , amma . tezlik , dəqiqlik yox , səsin keyfiyyəti adamı heyran edir. Hər pianoçunun səs üzərində işləməsi , onun fərdi xüsusiyyətlərindən aslı olaraq müxtəlif olur. Əsərlərdə səsi pedalsız təsəvvür etmək olmaz. Pedalı keyfiyyətli səsdən ayırmamaqla, düzgün pedalla lazımı səs nəticəsini əldə etmək olar.

Qilels kimi virtuoz klavişlərlə barmaqları arasında lazımi məsafəni qoruyur. Bununla da dəqiq , təmiz səs əldə edir ki, o da dinləyiciyə çox gözəl təsir edir. İşləməyi bacaran istər orta , istər güclü pianoçu özünəməxsus fərdi səslənmə əldə edir. Fortepianoda yaxşı çalmaq çox çətindir. Ən çətini isə çox tez, ucadan uzun müddət çalmaqdır. Fortepianodan səs almaq üçün əlin enerjisi səsin enerjisinə keçir. Təcrübəsiz ifaçılar tez-tez o notları götürmür, əlin və çiyinlərin təbii ağırlığını hiss etmir, çoxlu artıq hərəkətlər edirlər. Əgər texniki hazırlıq , əlin və barmaqların hazırlığı mənəvi hazırlıqdan geri qalarsa , onda yaxşı ifaçı yetişdirmək olmaz. Biz həmişə deyirik ki, pianoçuya güclü barmaqlar lazımdır. Barmaqlarla hərəkət edən “canlı mexanizm” kimi yox, harda hamarlıq , aydınlıq , dərinlik, oxuyan səs lazımdırsa barmaqların vasitəsi ilə olmalıdır. Barmaqların başqa funksiyaları da var. Əgər çox güclü səs lazımdırsa , ağır çəkini barmaqlar aparmalı və saxlamalıdır. Hələ indiyə qədər əlin çəkisini , ağırlığını bilməyən pianoçuya rast gəlir.

Pianoçuya olan tələblərdən biri də - hamar səs tələbidir. Yaxşı pianoçu qammalardan , paz-zajlardan , oktavalardan , ikiqat notlardan tutmuş hər şeyi hamar çalmağı bacarmalıdır. Barmaqlar təbiətdən müxtəlifdir. Amma hər bir barmaq istənilən gücdə səs almağı bacarmalıdır. Barmaqlar applikatora prinsipləri ilə sıx bağlıdır. Royalda hər şeydən əvvəl baş və qulaqla , sonra əllərlə çalırlar.

Unikal pianoçu olmaq o zaman mümkündür ki , bədən və mənəvi keyfiyyətlər arasında tam harmoniya olsun.

Biz virtuoz pianoçular olan Rixterin , Qilelsin , Qoroviçin əllərinə baxsaq onların əlləri aztapılan xüsusi əllərdir. Böyük pianoçuların əsərlərini diqqətlə öyrənsək görərik ki, onların applikatorası pedalı kimi , frazirofqası və ifası da bir – birindən fərqlənir. Təcrübəli bir applikatoranı başqası ilə əvəz edə bilirlər.

Bədii pedalı obrazlı səsdən ayırmaq mümkün deyil.

Pedala əsas xüsusiyyətlərindən biri – onun təsir fərqlinin nə qədər sıxılmasından asılı olmasıdır. Var tam pedal, yarım pedal, dördüdə bir pedal. Notlar səslənməyə davam edir elə bil ki, onlar ayaqla yox , əllə saxlamısan. Pedalı elə götürmək lazımdır ki , necə ki , barmaqla notu və akkordu götürürsən. Bu tələbkar sluxun sərbəstliyi ilə sıx bağlıdır.

Sol pedalda hər p və pp rast gəldikdə istifadə etmək lazım deyil, ancaq nə vaxt ki, tembri dəyişmək tələb olunur , onda istifadə etmək olar. Hər bir təcrübəli müəllim tələbəni fərdi qəbul

edir, baxmayaraq ki, başqaları ilə ümumi cəhətləri eynidir. Belə tələbələr üçün publika qarşısında çıxış etmək sadə iş deyil. Estradadan qorxan, özlərindən aşağı səviyyədə olan publikanın qarşısında çalan virtuozlar olur.

Gənc pianoçulara maraqlı olar ki, onlar konsertə hazırlıq və ümumiyyətlə konsert yaradıcılığı haqqında görkəmli pianoçulardan öyrənsinlər.

Musiqi haqqında yazırdılar, mübahisə edirdilər, fikirlər dəyişirdi. Sadə nəticələr alındı ki, “köhnə” və “təzə” musiqi yoxdur, yaxşı və pis musiqi var. Musiqi təmiz hisslərdən yaranır.

İstedad və bacarığına, musiqini və aləti başa düşməyinə baxmayaraq, az pianoçular maraqlı olur və publikanın diqqətini cəlb edir. Musiqi duyumu və istedadı olan pianoçunu “stil məsələsi” narahat etmir, öz ifasında parlaq həqiqəti tərənnüm edir. Raxmaninov Şopeni yüksək səviyyədə ifa edir, amma Şopensayağı yox. Onun hökmran fərdisi ustalığı ilə birləşir. Bizim dövrümüzdə də fenomenal pianoçular yetişmişdir.

ƏDƏBİYYAT

1.Q.Neyqauz .Fortepiano incəsənəti haqqında

2.N.Perelman Royal sinifində 1975

** Naxçıvan Dövlət Universiteti*

Axundova Solmaz

THE ROLE OF SOUND AND RHYTHM IN MUSIC

The article talks about the subtleties of music. The process of work on each musical work is analyzed. What methods are used to develop the pianist is the basis of the article. The importance of work on technique, rhythm, tempo, sound is noted.

Keywords: *music, sound, temp, pedal, applikatura.*

Ахундова Солмаз

РОЛЬ ЗВУКА И РИТМА В МУЗЫКЕ

В статье рассказывается о тонкостях музыки. Анализируется процесс работы над каждым музыкальным произведением. Порядок того, какие приемы использовать для развития пианиста, лежит в основе статьи. Отмечается важность работы над техникой, ритмом, темпом, голосом.

Ключевые слова: *музыка, звук, темп, педаль, аппликация.*

(AMEA-nın müxbir üzvü İnara Məhərrəmovə tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İlk variant 23.07.2021

Son variant 17.09.2021